

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ

ЦЕНТАР ЗА ПОСЕБНУ КОНТРОЛУ – AML

**АНАЛИЗА ОДГОВОРА БАНАКА НА ДОСТАВЉЕН
УПИТНИК О АКТИВНОСТИМА БАНКЕ ИЗ ОБЛАСТИ
УПРАВЉАЊА РИЗИКОМ ОД ПРАЊА НОВЦА И
ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА ЗА 2021. ГОДИНУ**

Београд, мај 2022. године

Уводне напомене

Народна банка Србије у оквиру надзора пословања банака посредно прати и анализира активности банака у области управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма и најмање једном годишње објављује анализу података из Упитника о активностима банке у области управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма (у даљем тексту: Упитник). У складу са Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма („Службени гласник РС”, бр. 113/2017, 91/2019 и 153/2020 – у даљем тексту: Закон), Одлуком о смерницама за примену одредаба Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма за обвезнике које Народна банка Србије надзире („Службени гласник РС”, бр. 13/2018, 103/2018, 57/2019 и 137/2020 и 49/2021 – у даљем тексту: Одлука) и извршеном Националном проценом ризика од прања новца, Националном проценом ризика од финансирања тероризма, Националном проценом ризика од финансирања ширења оружја за масовно уништење и Националном проценом ризика од прања новца и финансирања тероризма у сектору дигиталне имовине у 2021. години сачињен је нови Упитник ради адекватног ажурирања ове анализе, као и редовне супервизорске процене ризика од прања новца и финансирања тероризма код банака. Упитник је ажуриран ради даљег унапређења приступа заснованог на процени ризика у вршењу надзора активности банака у области управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма.

Питања у Упитнику груписана су у једанаест целина:

Део I: Општи подаци о банци;

Део II: Подаци о странкама;

Део III: Структура странака по процењеном степену ризика;

Део IV: Структура странака по примењеним радњама и мерама познавања и праћења странке;

Део V: Подаци о трансакцијама и производима;

Део VI: Поверавање послова који се односе на радње и мере познавања и праћења странке трећем лицу;

Део VII: Кореспондентски односи;

Део VIII: Обука запослених;

Део IX: Организациона структура;

Део X: Достављање интерних извештаја овлашћеном лицу за спречавање прања новца и финансирања тероризма и извештавање Управе за спречавање прања новца;

Део XI: Интерна ревизија и унутрашња контрола

Поред наведеног, од банака су прикупљени и обрађени подаци који се односе на примену Одлуке о условима и начину утврђивања и провере идентитета физичког лица коришћењем средстава електронске комуникације („Службени гласник РС”, бр. 15/2019, 84/2020 и 49/2021) – поступак видео-идентификације.

Основни циљеви сачињавања анализе података из Упитника јесу:

- редовно сагледавање стања у процесу идентификовања, мерења и управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма у целокупном банкарском систему ради правовременог

препознавања области које могу указати на повећање изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма;

- посредно праћење ефикасности и адекватности успостављеног система управљања ризику од прања новца и финансирања тероризма у целокупном банкарском систему и идентификовање могућих недостатака у оквиру система управљања ризику;
- благовремено указивање банкама на потенцијалну изложеност ризику од прања новца и финансирања тероризма.

Ова анализа извршена је на основу података за период јануар–децембар 2021. године које су банке доставиле Народној банци Србије.

Посматрани период, као и претходни, обележила је пандемија вируса корона, која је променила начин и услове пословања банака. Наиме, већина банака је, због потребе ублажавања утицаја вируса на безбедност и здравље својих запослених, а у складу с препорукама Владе Републике Србије, омогућила запосленима да обавља своје редовне обавезе од куће, а у неким случајевима смањила рад појединих експозитура и скратила радно време. У тим условима постојала је забринутост да се због смањеног броја запослених који су у директном контакту с клијентом могу пропустити прописане радње и мере познавања и праћења странке. Међутим, банке су свој рад организовале тако да је велики део трансакција извршаван путем електронског/мобилног банкарства, а при успостављању пословног односа нису смањиле дужну пажњу. Такође, овлашћена лица су, без икаквих сметњи, конекцијом преко *VPN* везе приступала свим неопходним апликацијама, као и софтверу за праћење сумњивих трансакција.

У периоду који обухвата ова анализа у банкарском сектору Републике Србије су пословале 24 банке, што је за две банке мање него 31. децембра 2020. године.

САДРЖАЈ:

I Основна запажања.....	5
II Општи подаци о банкама	7
III Подаци о странкама	8
IV Структура странака по процењеном степену ризика.....	13
V Структура странака по примењеним радњама и мерама познавања и праћења странке.....	19
VI Подаци о трансакцијама и производима.....	20
VII Поверавање послова који се односе на радње и мере познавања и праћења странке трећем лицу	23
VIII Кореспондентски односи	24
IX Обука запослених.....	24
X Организациона структура	25
XI Достављање интерних извештаја овлашћеном лицу и извештавање Управе за спречавање прања новца	27
XII Интерна ревизија и унутрашња контрола	27

I. Основна запажања

На основу извршене анализе инхерентног ризика изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма, односно квантитативних и квалитативних података и информација из Упитника, као и података и информација у вези са управљањем и контролом овим ризику, изведен је општи закључак да је изложеност банака ризику од прања новца и финансирања тероризма и у овом, као и у раније анализираним периодима, на средњем нивоу, као што је закључено и Националном проценом ризика од прања новца и Националном проценом ризика од финансирања тероризма.

Банке су због величине сектора и разгранате мреже, броја и врсте странака, као и броја извршених трансакција изложене ризику од прања новца и финансирања тероризма. Наиме, на дан 31. децембра 2021. године, 24 банке су успостављале пословни однос са странкама на укупно 1.561 локацији, а готовинске трансакције су се могле извршити на укупно 3.280 локација у Републици Србији. У поређењу са истим подацима у претходној години, смањен је број локација на којима се може успоставити пословни однос, као и број локација на којима су се могле извршити готовинске трансакције.

Укупан број странака у банкарском сектору остао је релативно исти као у претходно анализираној години и на крају 2021. године износио је преко 12 милиона, од чега је око 11,2 милиона физичких лица (85.435 се односи на нерезиденте), скоро 378 хиљада правних лица (4.193 се односи на нерезидентна правна лица) и преко 396 хиљада предузетника. Према достављеним подацима, у посматраном периоду извршено је више од 810 милиона безготовинских и преко 139 милиона готовинских трансакција, где је у односу на претходно анализирану годину, коју је обележио почетак пандемије вируса корона, уочено повећање броја и једних и других трансакција, што представља враћање броја извршених трансакција на ниво који је био уобичајен у периодима пре пандемије.

Основна запажања до којих се дошло анализом прикупљених података, а у вези с показатељима фактора изложености инхерентном ризику од прања новца и финансирања тероризма у посматраном периоду јесу, између осталог, следећа:

- У односу на претходно анализирану годину (стање на дан 31. децембра .2020. године) укупан број банака се смањио, а укупан број странака у банкарском сектору остао је релативно исти;
- Смањен је укупан број запослених у банкарском сектору за 263 запослена, као и број запослених који непосредно обављају послове у вези са странкама и трансакцијама за 116;
- У 2021. години није било значајне промене у структури учешћа странака према степену ризика, резидентности и примењеним радњама и мерама познавања и праћења странке;
- Највеће учешће у странкама које су сврстане у висок ризик имају физичка лица резиденти са учешћем од преко 40%, друго место заузимају правна лица резиденти са готово 25%, затим следе физичка лица нерезиденти са учешћем од око 18%, предузетници са око 15% и на крају правна лица нерезиденти с најмањим учешћем – мањим од 2%;
- Појачане радње и мере банке примењују на све странке класификоване у висок ризик, али, сигурности ради, и на преко 234 хиљаде странака које су сврстане у средњи или низак степен ризика;

- У односу на претходно анализирану годину, укупна вредност кредита обезбеђених 100% депозитом смањена је за преко 94 милиона евра и на дан 31. децембра 2021. године износила је преко 81 милион евра;
- На дан 31. децембра 2021. године, пет банака је доставило обавештење и уредну документацију којом се доказује да су испуњени услови за спровођење поступка видео-идентификације и са 11.143 странке успостављен је пословни однос на овај начин;
- Као и у претходно анализираном периоду, само две банке су се изјасниле да имају успостављен лоро кореспондентски однос с банком или другом сличном институцијом која има седиште у страниј држави из листе држава које имају стратешке недостатке у систему за борбу против прања новца и финансирања тероризма;
- На дан 31. децембра 2021. године, 17 банака има са 183 банке или сличне институције које имају седиште у страниј држави успостављен лоро кореспондентски однос (три лоро кореспондентска односа мање него 31. децембра 2020. године);
- Четири банке су се изјасниле да су затвориле укупно седам лоро рачуна, наводећи као разлог пословну политику банке, престанак постојања иностране банке као засебног субјекта и захтев за гашење рачуна од стране клијента.

На основу приказаних показатеља фактора изложености инхерентном ризику, банке, као највећи чиниоци финансијског система, представљају најосетљивији део финансијског сектора у смислу изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма.

Међутим, запажања до којих се дошло анализом података и информација у вези с мерама које су банке предузеле ради адекватног управљања и контроле ризика од прања новца и финансирања тероризма у посматраном периоду указују на то да је наведени ризик знатно умањен, између осталог, на следеће начине:

- Све банке су успоставиле сопствене системе за управљање ризиком од прања новца и финансирања тероризма примењујући приступ заснован на процени овог ризика, узимајући притом у обзир и резултате Националне процене ризика од прања новца;
- Све банке су се изјасниле да поседују посебан софтвер за препознавање сумњивих трансакција и лица;
- Све банке користе неку од комерцијалних база за филтрирање странака и трансакција по ембарго и тзв. црним листама (*OFAC*, УН, ЕУ и сл.);
- Посебну организациону јединицу која се бави искључиво спровођењем Закона има 20 банака од 24 банке, док четири банке те послове извршава у оквиру других организационих јединица;
- У анализираном периоду две банке су утврдиле да је лице с којим успоставља пословни однос или чију трансакцију банка извршава, или лице с којим је раније успостављен пословни однос – означено лице у смислу прописа о ограничавању располагања имовином ради спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење, и то укупно у три случаја;
- Све банке су се изјасниле да су прописале процедуре за интерно пријављивање кршења одредаба закона кроз посебан и анониман канал комуникације;

- У 22 од 24 банке област спречавања прања новца и финансирања тероризма обухваћена је извештајем спољног ревизора;
- Све банке су обављале унутрашњу контролу која се односи на спречавање прања новца и финансирања тероризма у 2021. години;
- Унутрашњу ревизију која се односи на спречавање прања новца и финансирања тероризма у 2021. години извршило је 19 банака, док је код три банке последња интерна ревизија извршена у 2020. години;
- Шеснаест банака је прекинуло пословни однос с више од 24 хиљаде странака (од тога једна банка с више од 23 хиљаде странака) због немогућности спровођења радњи и мера познавања и праћења странке;
- Понуду за успостављање пословног односа одбило је 14 банака, као и извршење трансакције због немогућности извршења прописаних радњи и мера у преко 11 хиљада случајева;
- У периоду јануар–децембар 2021. године, обуку је успешно завршило преко 13 хиљада запослених у банкарском сектору.

II. Општи подаци о банкама

На дан 31. децембра 2021. године, у Републици Србији 24 банке имају дозволу за рад Народне банке Србије. Према достављеним одговорима, банке успостављају пословни однос са странком на укупно 1.561 локацији, при чему седам банака пословни однос са странком може да успостави на до десет локација, седам банака на 11–50 локација, пет банака спада у групу код којих се пословни однос може успоставити на 51–100 локација, четири банке успостављају пословни однос са странком на 101–200 локација, док само једна банка пословни однос може да успостави на више од 200 локација.

У банкарском сектору готовинска трансакција може се извршити на укупно 3.280 локација, при чему седам банака спада у групу оних које имају до десет таквих локација, пет банака је у групи које имају 11–50 таквих локација, седам банака врши готовинске трансакције на 51–100 локација, три банке имају 101–200, а две банке преко 200 таквих локација.

На основу исказаног интересовања банака да својим клијентима омогуће да утврде и провере идентитет без потребе одласка у пословне просторије банке, Народна банка Србије је посебном одлуком – Одлуком о условима и начину утврђивања и провере идентитета физичког лица коришћењем средстава електронске комуникације („Службени гласник РС”, бр. 15/2019 84/2020 и 49/2021) уредила поступак утврђивања и провере идентитета физичког лица (странке која је физичко лице, њеног законског заступника, странке која је предузетник, као и физичког лица које је заступник странке која је правно лице) коришћењем средстава електронске комуникације, тј. видео-везе у реалном времену (поступак видео-идентификације). Како би се очувала сигурност поступка видео-идентификације и ризик од прања новца и финансирања тероризма свео на минимум, Народна банка Србије је прописала посебне услове за спровођење видео-идентификације на основу којих банке које намеравају својим клијентима да понуде ову врсту производа/услуге морају да обезбеде прописане организационе, кадровске и техничке услове (посебне обуке за запослене који ће спроводити овај поступак, одговарајуће просторије, техничка решења која испуњавају прописане критеријуме). Банка која намерава да странкама понуди

могућност видео-идентификације дужна је да о томе обавести Народну банку Србије најмање 30 дана пре дана почетка пружања те могућности и да јој уз то обавештење достави документацију којом доказује да су испуњени прописани услови за спровођење поступка видео-идентификације. Тек након што Народна банка Србије утврди испуњеност тих услова, банка може понудити својим странкама овај начин утврђивања и провере њиховог идентитета. На дан 31. децембра 2021. године, пет банака је доставило обавештење и уредну документацију којом се доказује да су испуњени услови за спровођење поступка видео-идентификације и са 11.143 странке је успостављен пословни однос на овај начин, а више од 80% ових странака односи се на једну банку. Такође свих 411 предузетника и свих 30 заступника странака које су правна лица, а чији су идентитети утврђени и проверени путем видео-идентификације представљају клијенте једне банке. У анализираном периоду, у 685 случајева прекинут је поступак видео-идентификације због околности која се не може отклонити.

Укупан број запослених у банкарском сектору на дан 31. децембра 2021. године износи 22.368, док број запослених који непосредно обављају послове у вези са странкама и трансакцијама износи 13.235, односно око 59% укупног броја запослених. На основу извршене анализе, у односу на стање на дан 31. децембра 2020. године смањен је укупан број запослених за 263 запослена, као и број запослених који непосредно обављају послове у вези са странкама и трансакцијама за 116.

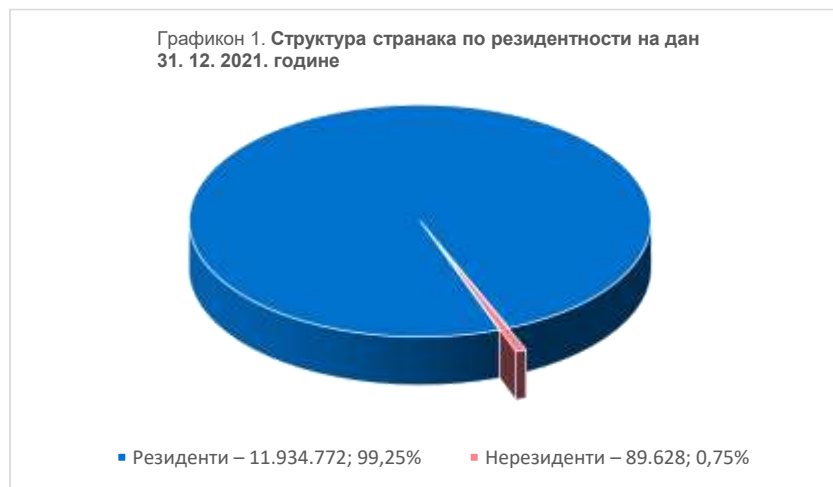
На нивоу банкарског сектора, просечан број странака по запосленом који непосредно обавља послове у вези са странкама и трансакцијама износи око 908, док је просечан број обављених трансакција по запосленом у периоду јануар–децембар 2021. године износио 42.064, што је за 4.452 трансакције више него у истом периоду 2020. године. У односу на претходно анализирани период дошло је до мањег смањења оптерећења запослених у погледу просечног броја странака по запосленом – наведени показатељ је смањен за око 21.

III. Подаци о странкама

На дан 31. децембра 2021. године, укупан број странака у целокупном банкарском сектору износио је 12.024.400, што је за 1,4%, односно за 167.673 странке мање него 31. децембра 2020. године.

На основу података добијених од банака, структура странака по резидентности, по правној форми организовања правних лица резидената, као и структура нерезидената са аспекта ризичности земље у банкарском сектору, приказана је на графиконима од 1 до 6.

Графикон 1 приказује апсолутно и релативно учешће странака резидената и нерезидената у целокупном банкарском сектору на дан 31. децембра 2021. године, док је преглед структуре броја странака по резидентности од 31. јула 2017. године закључно са анализираним периодом приказан на Графикону 1а.

Као у претходно анализираним периодима, није било значајних промена у структури странака по резидентности у банкарском сектору.

Од укупног броја резидената, највеће учешће имају физичка лица (93,55%), док појединачна учешћа правних лица резидената и предузетника износе 3,32%, односно 3,13% (Графикон 2).

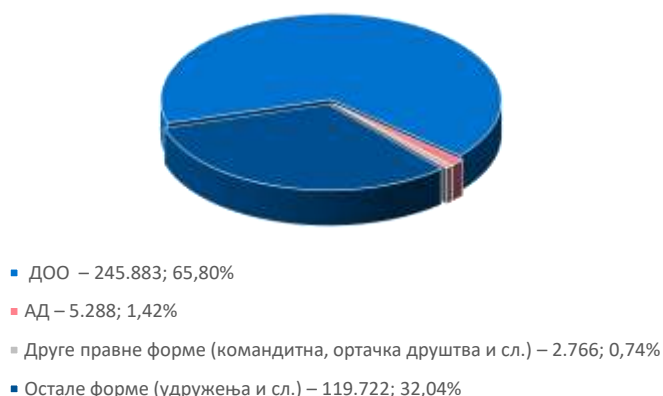
Графикон 2. Структура странака резидената на дан 31. 12. 2021. године

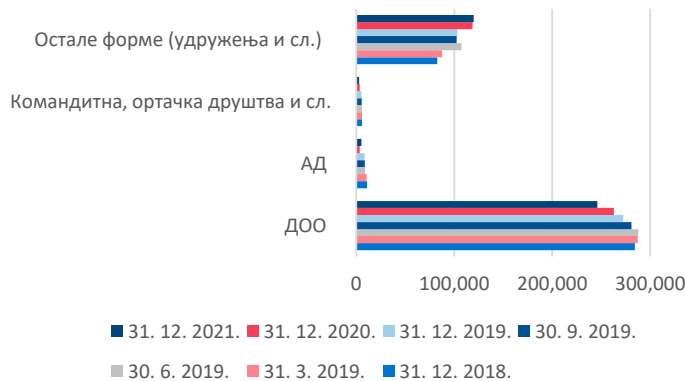
У односу на стање на дан 31. децембра 2020. године, структура странака резидената остала је готово непромењена.

Структура правних лица резидената по правној форми организовања приказана је на Графикону 3, док је преглед ове структуре у периодима од 31. децембра 2018. године до 31. децембра 2021. године приказан на Графикону 3а.

Графикон 3. Структура правних лица резидената по правној форми организовања са стањем на дан 31. 12. 2021. године

Графикон 3а. Преглед структуре правних лица резидената по правној форми у периодима

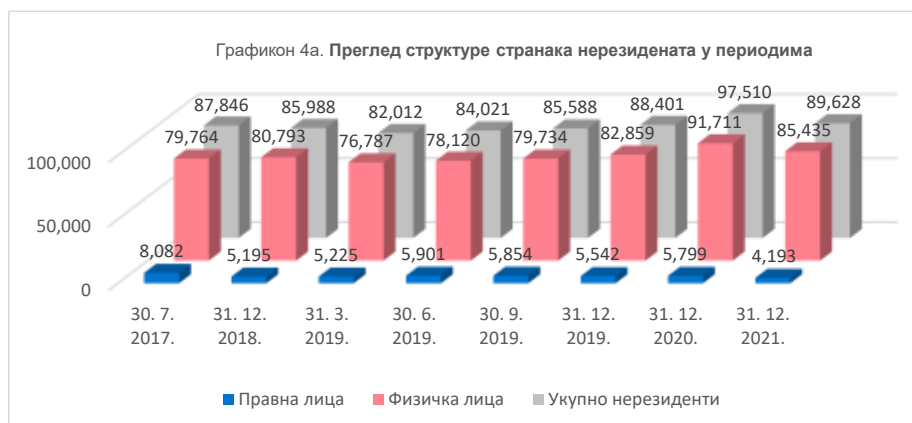
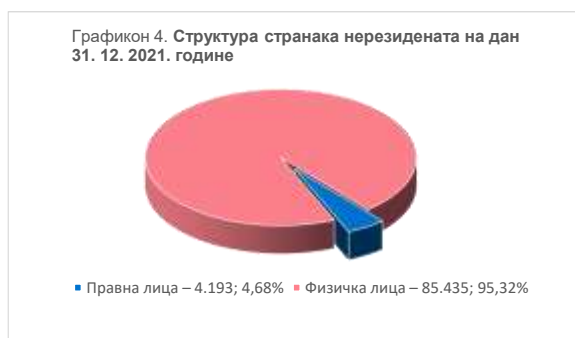

Потребно је нагласити да, у укупном броју резидената правних лица, највеће учешће имају привредна друштва са ограниченом одговорношћу (ДОО), при чему је за ову правну форму Националном проценом ризика процењен повишен степен ризика од прања новца и финансирања тероризма, док учешће правних лица која су организована као акционарска друштва (АД) износи 1,42%.

Учешће правних лица организованих у остале правне форме (командитно друштво, ортачко друштво) износи свега 0,74%, а на остале форме (удружења, задужбине, фондације, спортска удружења и сл.) односе се преостала 32,04%, односно 119.722 странке.

У односу на стање на дан 31. децембра 2020. године, смањен је број странака привредних друштва са ограниченом одговорношћу за 17.103 и странака привредних друштава које су организоване у друге правне форме (командитна, ортачка друштва и сл.) за 693. Број акционарских друштава повећао се за 1.829, као и број странака правних лица организованих у удружење и сл., и то за 1.029. У 2021. години укупан број правних лица резидената, без обзира на форму организовања, смањен је за 18.189.

Структура укупног броја странака нерезидената у банкарском сектору на дан 31. децембра 2021. године приказана је на Графикону 4, док је преглед структуре ових странака у периодима од 30. јула 2017. до 31. децембра 2021. приказан на Графикону 4а.

Укупан број странака нерезидената на дан 31. децембра 2021. године износи 89.628. У односу на претходно анализирану годину (стање на дан 31. децембра 2020. године) укупан број ових странака смањен је за 7.882, тј. број странака нерезидената физичких лица смањио се за 6.276, а број правних лица нерезидената за 1.606 странака.

На основу приказаних података може се закључити да се укупан број странака нерезидената (физичких и правних лица) на крају анализираниог периода креће у просеку исто као и претходних година (пре 2020. године, када је број странака нерезидената био изнад просека за анализиране периоде приказане на Графикону 4а, а износио је више од 97 хиљада). Када су у питању нерезиденти правна лица, њихов број је нешто нижи од просека за периоде приказане на Графикону 4а.

Структуре странака физичких односно правних лица нерезидената са аспекта ризичности земље порекла, пребивалишта, боравишта странке, односно стварног власника странке приказане су на графиконима 5 и 6.

Удео физичких лица из високоризичних земаља у укупном броју нерезидената физичких лица износи 17,1% док су 4,61% из земаља које имају стратешке недостатке у систему за борбу против прања новца и финансирања тероризма. Поред наведеног, 1,25% удела односи се на нерезиденте физичка лица из офшор земаља, док преовлађујуће учешће имају физичка лица из осталих земаља које немају висок или повишен ниво ризика од прања новца и финансирања тероризма.

Као и код физичких лица нерезидената, највећи удео у структури правних лица нерезидената (57,67%) имају правна лица из осталих земаља које не носе повишен ниво ризика од прања новца и финансирања тероризма. Затим следе правна лица из офшор земаља са учешћем од 7,02%, правна лица нерезиденти из високоризичних земаља са уделом 5,27% и 1,7% из земаља које имају стратешке недостатке у систему за борбу против прања новца и финансирања тероризма. У односу на стање на дан 31. децембра 2020. године, значајно је истаћи да је смањен удео нерезидената правних лица из високоризичних и офшор земаља.

IV. Структура странака по процењеном степену ризика

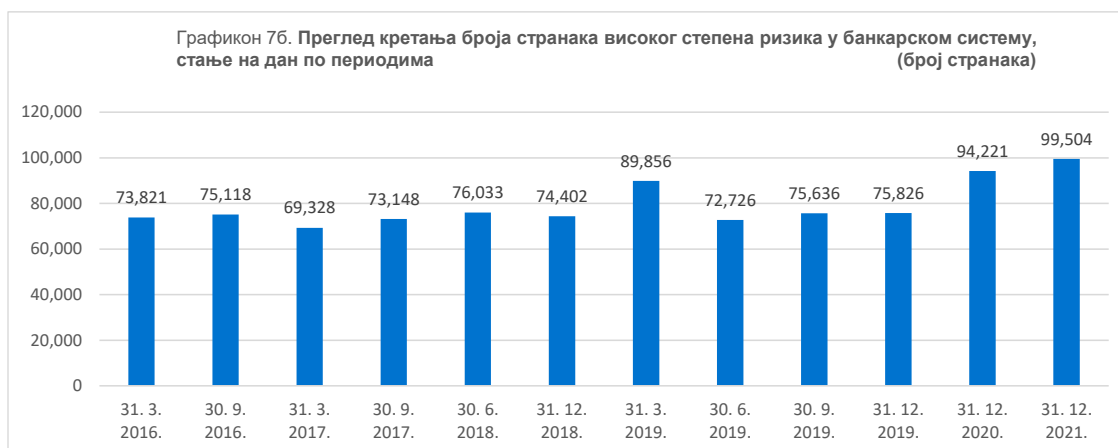
У складу са Законом и Одлуком, све банке су, између осталог, имале обавезу да израде анализу ризика за сваку групу или врсту странке, односно пословног односа или услуге које обвезник пружа у оквиру своје делатности, односно трансакције, узимајући притом у обзир и резултате Националне процене ризика од прања новца.

У зависности од резултата извршене анализе, банке су своје странке класификовале у низак, средњи и висок ризик (Графикон 7).

Према достављеним подацима о извршеној класификацији странака према степену изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма, осам банака је преко 80% својих странака сврстало у категорију ниског ризика, њих 12 највећи број странака (преко 80%) сврстало је у категорију средњег ризика. Све банке осим једне, која је специфична по малом броју странака, сврстале су мање од 10% својих странака у висок ризик од прања новца и финансирања тероризма.

Преглед структуре странака по степену ризика, са стањем на одређени дан у периодима, приказан је на Графикону 7а, док је преглед кретања броја странака високог ризика у банкарском сектору у периодима приказан на Графикону 7б.

У односу на претходно анализирану, 2020. годину, у банкарском сектору није било значајне промене у структури странака према степену ризика.

На основу података приказаних на Графикону 7б може се закључити да је број странака високог ризика у анализираном периоду изнад просека за наведене периоде, који износи нешто више од 99 хиљада.

Структура странака класификованих у висок ризик од прања новца приказана је на Графикону 8.

Највеће учешће имају физичка лица резиденти – 40,06%, друго место заузимају правна лица резиденти са 24,8%, затим следе физичка лица нерезиденти са 18,4%, предузетници са 14,93% и на крају правна лица нерезиденти с најмањим учешћем – 1,8%.

Преглед структуре странака високог ризика са стањем на дан у периодима приказан је на Графикону 8а.

Као и у претходно анализираним периодима, највеће учешће у структури странака високог ризика имају физичка лица резиденти, а најмање правна лица нерезиденти, сразмерно њиховом укупном броју. Четврто место припада предузетницима, док су се на другом и трећем месту у анализираним периодима смењивала правна лица резиденти и физичка лица нерезиденти, како је приказано на Графикону 8а.

Структуре странака физичких односно правних лица и предузетника резидената са аспекта основа за класификацију у висок ризик од прања новца и финансирања тероризма приказане су на графиконима 9, 10 и 11.

Графикон 9. Структура високоризичних странака – физичка лица резидененти на дан 31. 12. 2021. године

Укупно 41,98% странака физичких лица резидената банке су класификовале у висок ризик у складу са извршеном анализом ризика, док је 39,44% ових странака класификовано у висок ризик јер нису били присутни приликом успостављања пословног односа. На странке које су класификоване у висок ризик јер су извршиле трансакције које су пријављене као сумњиве Управи за спречавање прања новца (у даљем тексту: Управа) односи се 6,72%. У структури странака физичких лица резидената високог ризика, банке су за 4.730 странака утврдиле да имају статус функционера (11,87%).

У односу на стање на дан 31. децембра 2020. године, у анализираном периоду незнатно је смањен удео странака физичких лица резидената које су у висок ризик класификоване у складу са извршеном анализом ризика, удео странака које су извршиле трансакције које су пријављене Управи као сумњиве и удео странака за које је утврђен статус функционера, уз повећање удела странака које нису биле присутне приликом успостављања пословног односа.

Графикон 10. Структура високоризичних странака – предузетници на дан

Банке су у висок ризик од прања новца и финансирања тероризма класификовале 11.558 предузетника (77,81%) јер обављају неку од делатности која има повећан ниво ризика, 1,74% из разлога што су трансакције које су извршили пријављене као сумњиве Управи, 0,95% јер имају

статус функционера, док је преосталих 19,50% класификовано у висок ризик у складу са извршеном анализом ризика.

У односу на стање на крају 2020. године, у анализираном периоду смањен је удео предузетника који су у висок ризик класификовани у складу са извршеном анализом ризика, удео предузетника који су извршили трансакције које су пријављене Управи као сумњиве, незнатно се смањио удео оних за које је утврђен статус функционера, док је удео предузетника који су сврстани у висок ризик због ризика делатности повећан.

У анализираном периоду, банке су 9.231 правно лице резидента класификовале у висок ризик због тога што обављају неку од делатности високог ризика, 2.227 због ризика земље оснивача / стварног власника, 1.910 јер су трансакције које су ова правна лица извршила пријављене Управи као сумњиве, 1.755 услед постојања офшор правног лица у власничкој структури, 1.590 јер имају функционера у власничкој/управљачкој структури, за 1.187 правних лица основ за класификацију у висок ризик била је сложена власничка структура, свега 1%, односно 247 странака правних лица резидената сврстано је у ову категорију због успостављања пословног односа преко пуномоћника, без физичког присуства странке, а преостала 6.533 лица сврстана су у овај ниво ризика у складу са анализом које су сачиниле банке.

У односу на претходно анализирану годину, уочено је повећање броја правних лица која обављају неку од делатности високог ризика (за 462), правних лица са сложеном власничком структуром (за 351), правних лица за која су трансакције пријављене као сумњиве Управи (за 131), правних лица с функционером у власничкој/управљачкој структури (за 807), правних лица који су сврстани у категорију високог ризика због ризика земље оснивача или стварног власника (за 358) и правних лица са офшор у власничкој структури (567 случајева).

Структуре странака физичких односно правних лица нерезидената са аспекта основа за класификацију у висок ризик од прања новца и финансирања тероризма приказане су на графиконима 12 и 13.

Графикон 12. Структура високоризичних странака – физичка лица нерезиденти на дан 31. 12. 2021. године

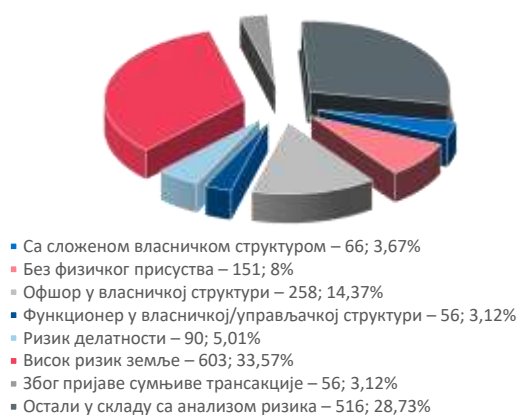

Највећи део физичких лица нерезидената (55,60%) класификован је у висок ризик, јер су из земље за које су банке процениле висок ризик од прања новца и финансирања тероризма, 17,55% из разлога што нису били присутни приликом успостављања пословног односа, док је 23,13% физичких лица нерезидената сврстано у висок ниво ризика у складу са анализом које су сачиниле банке.

Осим наведеног, 1,22% физичких лица нерезидената класификовано је у висок ризик јер су извршили трансакције које су пријављене као сумњиве Управи. У структури странака високог ризика физичких лица нерезидената, банке су за 457 лица утврдиле да имају статус функционера.

У односу на претходно анализирану годину, уочено је повећање броја физичких лица нерезидената који нису били присутни приликом успостављања пословног односа, и то за 218, смањење броја оних који су сврстани у категорију високог ризика због високог ризика земље за 497 и незнатно смањење странака физичких лица нерезидената који су сврстани у категорију високог ризика због пријаве сумњиве трансакције Управи за пет случајева.

Графикон 13. Структура високоризичних странака – правна лица нерезиденти на дан 31. 12. 2021. године

У структури високоризичних правних лица нерезидената највеће учешће (33,57%) имају правна лица која су банке класификовале у висок ризик због високог ризика земље, затим следе правна лица нерезиденти која су банке класификовале у висок ризик у складу са извршеном анализом (28,73%). Следи учешће правних лица нерезидената са офшор у власничкој структури (14,37%). Висок степен ризика због ризика делатности банке су процениле за свега 5,01%, због сложене власничке структуре за 3,67% правних лица нерезидената, 3,12% јер имају функционера у власничкој/управљачкој структури, а исти проценат се односи и на странке које су класификоване у категорију високог ризика због пријаве сумњиве трансакције Управи.

У односу на претходно анализирану годину, уочено је повећање броја правних лица нерезидената са статусом функционера за 25, броја правних лица нерезидената који имају офшор у власничкој структури за 14, правних лица нерезидената чији је ризик делатности висок за осам, оних који су сврстани у категорију високог ризика земље за 149, као и оних који су сврстани у категорију високог ризика због пријаве сумњиве трансакције Управи за 12, док је број оних који су сврстани у категорију високог ризика у складу са анализом ризика опао у односу на претходно анализирану годину за 1.029.

V. Структура странака по примењеним радњама и мерама познавања и праћења странке

Сагласно Закону, банке су дужне да примењују опште, поједностављене или појачане радње и мере познавања и праћења странке. У периоду за који се врши ова анализа, на 77,27% странака у банкарском сектору примењене су опште радње и мере. Појачане радње и мере спроводе се код 2,77%, а поједностављене код 19,95% странака (Графикон 14).

Упоредни преглед структуре броја странака по процењеним степенима ризичности и примењеним радњама и мерама на дан 31. децембра 2021. године приказан је у следећој табели.

Табела 1. Структура странака у банкарском сектору према степену ризика и примењеним радњама и мерама

Степен ризика	Број странака	Учешће (%)	Примењене мере	Број странака	Учешће (%)
Низак	4.708.996	39,16	поједностављене	2.399.027	19,95
Средњи	7.215.900	60,01	опште	9.291.804	77,27
Висок	99.504	0,83	појачане	333.569	2,77
	12.024.400	100		12.024.400	100

На основу анализе података из Упитника, закључује се да банке не примењују поједностављене радње и мере на све странке које су класификовале у низак ризик, већ да на скоро 50% странака ниског ризика примењују најмање опште радње и мере. Банке појачане радње и мере примењују на све странке класификоване у висок ризик, али, сигурности ради, и на 234.065 странака које су сврстале у средњи или низак степен ризика.

На питање у Упитнику у колико случајева је прекинут пословни однос услед немогућности спровођења радњи и мера познавања и праћења странке, 16 банака је одговорило да су прекинути пословни односи са 24.531 странком (од којих се на једну банку односи 23.375 странака). У посматраном периоду, 14 банака је у 11.251 случају одбило понуду за успостављање пословног односа и/или за извршење трансакције због немогућности извршења радњи и мера познавања и праћења странке, од чега се на једну банку односе 10.743 оваква случаја.

VI. Подаци о трансакцијама и производима

У посматраном периоду банке су извршиле укупно 949.415.374 трансакције.

Структура учешћа извршених готовинских и безготовинских (динарских и девизних) трансакција у банкарском сектору у периоду јануар–децембар 2021. године приказана је у Графикону 15.

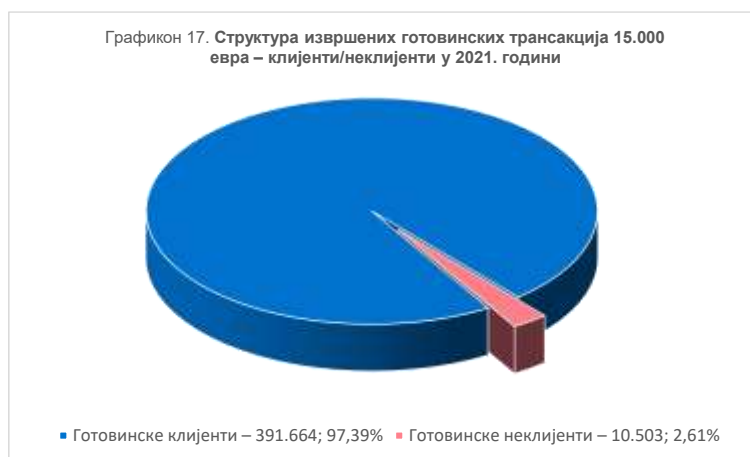

Према достављеним подацима, највеће учешће у укупном броју извршених трансакција у целокупном банкарском сектору имају безготовинске трансакције извршене у динарима – готово 83%. На другом месту, са учешћем 14,65% у структури извршених трансакција, налазе се готовинске трансакције, док су на последњем месту безготовинске трансакције у страним валутама са 2,37%.

У истом периоду извршено је укупно 4.720.118 безготовинских и готовинских трансакција у износу од 15.000 евра и више у динарској противвредности обрачунато по средњем курсу Народне банке Србије, где такође највеће учешће имају безготовинске трансакције извршене у динарима – преко 66% (Графикон 16).

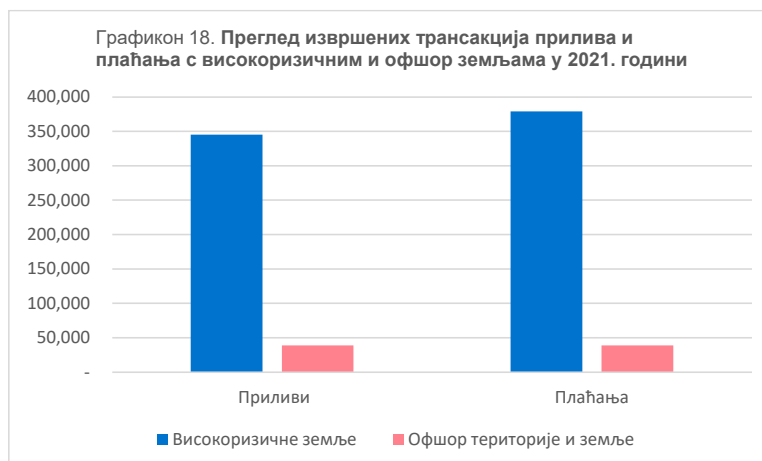

Преглед структуре броја готовинских трансакција у износу 15.000 евра или више у динарској противвредности обрачунато по средњем курсу Народне банке Србије, са аспекта да ли су их извршиле странке у банци с којом имају успостављен пословни однос, односно то немају (нису клијенти), приказан је на Графикону 17.

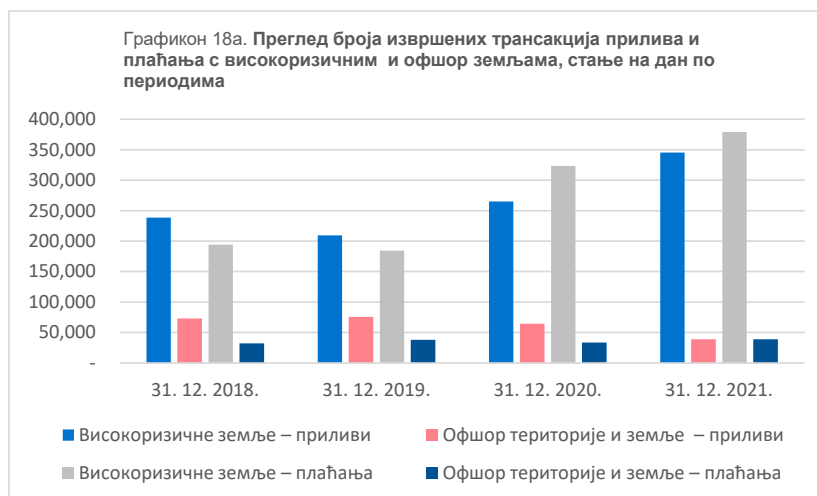

Од укупно 402.167 готовинских трансакција у износу 15.000 евра или више у динарској противвредности обрачунато по средњем курсу Народне банке Србије, свега 10.503 трансакције (2,61%) извршила су лица која нису била странке банке у којој су ове трансакције реализоване.

У наставку је дат преглед броја извршених трансакција прилива и плаћања из високоризичних земаља или ка њима и офшор географским подручјима, које су у банкарском сектору извршене у току 2021. године (Графикон 18). Укупан број прилива из високоризичних земаља у посматраном периоду износи 345.305, док је укупан број прилива из офшор земаља 38.764. С друге стране, у анализираном периоду извршено је 378.913 трансакција плаћања ка високоризичним земљама, као и 38.889 трансакција плаћања ка офшор географским подручјима односно земљама.

Упоредни преглед броја извршених трансакција прилива и плаћања с високоризичним и офшор земљама, по анализираним периодима, дат је на Графикону 18а.

У односу на стање на дан 31. децембра 2020. године, у анализираном периоду повећан је број извршених трансакција прилива и плаћања са високоризичним земљама и ка њима, као и плаћање са офшор земљама, уз смањење броја извршених трансакција прилива из офшор земаља.

Банке су и током 2021. године наставиле да обавештавају Народну банку Србије о увођењу нових производа у своју пословну понуду. Обавештења су се углавном односила на производе у вези с кредитирањем, електронским банкарством и видео-идентификацијом. У посматраном периоду, након достављања комплетне документације, 16 банака је проширило своју листу производа.

Када је у питању електронско банкарство, осам банака је овај производ проценило као високоризичан, а 12 банака као средње високоризичан са становишта изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма. Пет банака је производ мобилно банкарство проценило као производ високог ризика, а њих девет као производ средњевисоког степена ризика од прања новца и финансирања тероризма. Електронско банкарство користи 2.402.758 странака, мобилно банкарство 2.100.456, а приватно банкарство 1.308 странака. Према добијеним подацима, у току 2021. године 19 банака од 24 банке одобрило је 2.707 кредита обезбеђених 100% депозитом, укупне вредности 81.074.116,43 евра.

VII. Поверавање послова који се односе на радње и мере познавања и праћења странке трећем лицу

Могућност да повере поједине радње и мере познавања и праћења странке трећем лицу, у складу са Законом, у анализираном периоду искористиле су свега три банке у целокупном банкарском сектору и на тај начин прибавиле податке и документацију за укупно 121.414 странака (121.282 странке једне банке). У односу на стање на дан 31. децембра 2020. године, број странака за које су податке и документацију прибавила трећа лица, у складу са Законом, смањен је за 62.104 случаја.

VIII. Кореспондентски односи

У анализираном периоду, шест банака се изјаснило да нема успостављене лоро кореспондентске односе с банкама и другим сличним институцијама које имају седиште у иностраној држави, док је преосталих 17 банака успоставило укупно 183 лоро кореспондентска односа. Само две банке су се изјасниле да имају успостављен лоро кореспондентски однос с банком или другом сличном институцијом са седиштем у иностраној држави из листе држава које имају стратешке недостатке у систему за борбу против прања новца и финансирања тероризма и укупан број оваквих лоро кореспондентских односа износи девет (осам се односи на једну банку).

На питање да ли је било случајева затварања лоро рачуна у периоду који се анализира, четири банке су се позитивно изјасниле да су затвориле укупно седам лоро рачуна, наводећи као разлог пословну политику банке, престанак постојања иностране банке као засебног субјекта и захтев клијента за гашење рачуна.

Ностро кореспондентске односе банке имају са укупно 218 банака, док су се две банке изјасниле да имају успостављене ностро кореспондентске односе с две банке са седиштем у иностраној држави са листе држава које имају стратешке недостатке у систему за борбу против прања новца и финансирања тероризма.

IX. Обука запослених

У банкарском сектору послове који подразумевају директни контакт са странкама непосредно обавља 13.235 запослених, односно 1.166 запослених мање него 31. децембра 2020. године, при чему релативно учешће запослених који су у директном контакту са странкама у укупном броју запослених у банкарском сектору износи нешто више од 59%, што је готово исто као у претходној години.

Обуку најчешће врше овлашћена лица и њихови заменици, обучени руководиоци организационих јединица и запослени у Одељењу за спречавање прања новца. Укупно 15 банака се изјаснило да се обука за запослене који су у директном контакту са странкама организује једном годишње, четири банке обуке организују два пута годишње, док се код пет банака обука организује три и више пута годишње.

Према достављеним подацима, четири банке су вршиле обуку без директног контакта са запосленима, и то електронским путем (*e-learning*), док је највећи број банака (20) обуке вршило и електронским путем и директним контактом са запосленима (у центрима, на интерактивним тренинзима, радионицама уз коришћење презентација).

Према добијеним подацима, у посматраном периоду, који је, као и претходни, обележила пандемија вируса корона, обуку је успешно завршило 45.416 запослених у банкарском сектору.

Све банке су се изјасниле да су своје запослене упознале с последицама непримењивања закона, процедура и налазима контрола управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма.

Х. Организациона структура

На основу достављених одговора на Упитник, 20 банака има посебну организациону јединицу која се бави искључиво спровођењем Закона, док четири банке те послове извршавају у оквиру других организационих јединица. У 20 банака у посебним организационим јединицама запослено је укупно 125 лица којима су поверени послови у вези са спречавањем прања новца и финансирања тероризма, укључујући и овлашћено лице и његовог заменика.

У току 2021. године, 11 банака се потврдно изјаснило о промени запослених на позицији овлашћеног лица и/или његовог заменика, а као разлоге су навеле престанак радног односа лица која је претходно заузимало ову позицију, распоређивање на ново радно место и последицу интеграције банака. Све банке су се изјасниле да су о извршеној промени обавестили Управу, у складу са Законом.

На питање да ли овлашћено лице и његов заменик који обављају послове спречавања прања новца у складу са Законом, осим спровођења Закона, свакодневно обављају и друге послове банке, 19 банака је дало одричан одговор, док се пет банака изјаснило да заменици овлашћених лица обављају и друге послове банке.

У 13 банака (у више од 54% банкарског сектора) флукуација запослених који обављају послове у вези са спречавањем прања новца или су у директном контакту с клијентима износила је мање од 10%, у девет банака (37,5%) између 10 и 50%, док је у две банке флукуација износила више од 50%.

Према достављеним подацима, све банке су се изјасниле да поседују посебан софтвер за препознавање сумњивих трансакција и лица. Готово све банке, њих 21, користе неки од екстерно набављених софтвера (*Siron AML*, *Norcom*, *Asseco SEE*, *Aseba AML Tool* и др.), док је 12 банака развило интерни модел *AML* софтвера. У свим банкама наведени софтвер препознаје више међусобно повезаних готовинских трансакција исте странке чија је укупна вредност једнака или већа од 15.000 евра, а у 21 банци омогућава и класификацију странака по степену ризика од прања новца и финансирања тероризма.

На питање да ли банка користи софтверску апликацију ради периодичних провера да ли су странке с којима је већ успостављен пословни однос означена лица у смислу прописа о ограничавању располагања имовином ради спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење, две банке су одговориле одрично.

Банке су се изјасниле и о броју показатеља које су с Листе за препознавање сумњивих трансакција, као и Листе показатеља у вези с финансирањем тероризма, објављене на сајту Управе, укључиле у тај софтвер.

У следећој табели приказан је број показатеља за препознавање сумњивих трансакција у вези с прањем новца објављених на сајту Управе које су банке увеле у свој софтвер.

Табела 2. Број укључених показатеља у вези с прањем новца

Број показатеља за банке	Број банака
мање од 10	3
10–19	11
20–29	7
30–37	3

Према добијеним подацима, све банке су се изјасниле да су у свој софтвер укључиле показатеље за препознавање сумњивих трансакција у вези с финансирањем тероризма.

Табела 3. Број укључених показатеља у вези с финансирањем тероризма

Број укључених показатеља у вези с финансирањем тероризма	Број банака
мање од 5	15
5–10	5
више од 10	4

Осим наведеног, 22 банке су навеле и број од 346 других сценарија које су укључиле у софтвер за препознавање сумњивих трансакција и/или лица.

Број банака у зависности од укључених сопствених сценарија у софтверу дат је у Табели 4.

Табела 4. Број укључених сопствених сценарија

Број укључених сценарија које су банке саме развиле	Број банака
мање од 5	4
5–9	4
10–19	7
20–30	5
више од 40	2

У анализираном периоду, у две банке је утврђено да је било случајева да банка утврди да је лице с којим успоставља пословни однос или чију трансакцију банка извршава, или лице с којим је раније успостављен пословни однос – означено лице у смислу прописа о ограничавању располагања имовином ради спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење, и то укупно у три случаја.

XI. Достављање интерних извештаја овлашћеном лицу и извештавање Управе за спречавање прања новца

У анализираном периоду, запослени у банци који су у директном контакту са странком доставили су овлашћеном лицу 523 интерна извештаја у случајевима када су посумњали да у вези са странком или њеном трансакцијом постоји ризик од прања новца, што је за чак 7.439 интерних извештаја мање него у претходној години, и ниједан интерни извештај у којем се сумња односила на финансирање тероризма. Међутим, број интерних извештаја које су запослени у банци доставили овлашћеном лицу, а по којима подаци нису достављени Управи износио је 229, из чега се може закључити да је на основу скоро 44% укупног броја достављених интерних извештаја припремљена пријава и прослеђена Управи.

Према достављеним подацима, у току 2021. године банке су Управи пријавиле укупно 320.093 готовинске трансакције у износу од 15.000 евра или више у динарској противвредности, од којих је 167.965 извршено у динарима, а 152.128 у некој од страних валута. Такође, банке су се изјасиле да су Управи пријавиле укупно 1.228 сумњивих трансакција, од којих се око 66% (816 трансакција) односило на сумњиве трансакције извршене у динарима, а осталих око 34% ових трансакција извршено је у некој од страних валута.

XII. Интерна ревизија и унутрашња контрола

На основу достављених одговора, све банке су унутрашњим актима уредиле систем унутрашњих контрола у банци.

Унутрашња контрола примене Закона у највећем броју банака је у надлежности организационог дела који се бави унутрашњом ревизијом, али и у надлежности других организационих јединица, као што су организациона јединица која се бави контролом усклађености пословања банке, контролом пословања мреже или искључиво контролом спречавања прања новца и финансирања тероризма.

Према подацима из Упитника, у току 2021. године 19 банака је извршило унутрашњу ревизију, код две банке је интерна ревизија била у току у моменту давања одговора на Упитник, док је код три банке последња интерна ревизија извршена у 2020. години. Код две банке нису утврђени пропусти, док су код 22 банке (укључујући и оне код којих је последња интерна ревизија извршена 2020. године) утврђени пропусти, за које је дат рок за отклањање. Утврђене неправилности отклоњене су у задатом року у девет банака, код једне банке део налаза интерне ревизије решен је у задатом року потпуно, део делимично и за један налаз рок за отклањање утврђених неправилности продужен је, док је 12 банака навело да рок за отклањање неправилности још увек није истекао.

На питање да ли је извештајем спољног ревизора обухваћена област спречавања прања новца и финансирања тероризма, 22 банке су дале потврдан одговор.

У свим банкама овлашћено лице / заменик овлашћеног лица учествује у спровођењу унутрашње контроле и о резултатима извршене контроле извештава руководство банке у форми периодичних извештаја (на месечном, тромесечном, полугодишњем или годишњем нивоу).

Према достављеним одговорима на Упитник, закључно са 31. децембром 2021. године све банке су извршиле унутрашњу контролу која се односи на спречавање прања новца и финансирања тероризма.

Двадесет банака је унутрашњом контролом утврдило пропусте у току 2021. године, а само једна од њих није дала рок за уклањање утврђених неправилности. Осам банака је отклонило неправилности у задатом року, док код 11 банака тај рок још није истекао.

Најчешћи пропусти се односе на класификацију и редовну рекласификацију клијената, некомплетну документацију за отварање рачуна, нередовно/неправилно ажурирање података за клијенте, односно праћење пословања клијента у току трајања пословног односа.

У анализираном периоду, седам банака се изјаснило да воде укупно 23 дисциплинска поступка због проблема са интегритетом запослених (због учешћа у превари, крађи, корупцији и сл.). У односу на стање на дан 31. децембра 2020. године, број дисциплинских поступака због проблема са интегритетом запослених повећан је за десет случајева, а број поступака у вези с прањем новца и финансирањем тероризма који се воде против банке или запослених у банци смањено се за 18 случајева. Три банке су се изјасниле да се у четири случаја против банке или запослених у банци воде поступци у вези с прањем новца и финансирањем тероризма. Сви наведени поступци су из ранијег периода, док је Народна банка Србије, у складу са законима, подносила пријаве.

* * *